

**ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ КАУЗАТИВНІ ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ
ДІСЛОВА МАНІПУЛЯТИВНОЇ КАУЗАЦІЇ
ІЗ СЕМОЮ ЗАПЕРЕЧЕННЯ
(на матеріалі англійської та української мов)**

1. Вступні зауваження. Каузативність відображає причинно-наслідкові відношення та належить до універсальних фундаментальних мовознавчих категорій. Лексеми, які мають значення екзистенційності (буття), є найбільш багатозначними та найбільш функціональними одиницями мови. Категорія заперечення в лінгвістиці – об'єкт вивчення багатьох дослідників, оскільки є лінгвістичною універсалією, яка може бути виражена на різних рівнях мови.

Об'єктом дослідження є каузативні екзистенційні дієслова (далі КЕД) із семою заперечення в англійській та українських мовах, тобто дієслів, які виражають каузацію припинення існування об'єкта, напр., англ. *to destroy* 'руйнувати', *to murder* 'вбивати'; укр. *застрелити*, *розчавити*, *зарубати* і т.ін.

Предметом є семантика маніпулятивної каузації, яка відбувається за допомогою інструменту в екзистенційних дієсловах із семою заперечення в англійській та українській мовах.

Матеріалом дослідження слугують 111 лексем, отримані методом суцільної вибірки з лексикографічних джерел англійської та української мов.

Мета полягає у проведенні семантичного аналізу одиниць дослідження та визначенні ознак англійських та українських КЕД із семою заперечення з контактним характером каузації із залученням інструменту.

2. Теоретичні засади дослідження. Основним поняттям категорії каузативності є термін «каузативна ситуація» (далі КС).

Кожна **типова каузативна ситуація** складається з мінімального набору компонентів, що її конструюють: 1) відношення каузації, яке робить ситуацію каузативною; 2) каузатор (X); 3) об'єкт каузації (Y); 4) стан об'єкта каузації є обов'язковими для каузативної ситуації (Залужна, 2019, с. 15).

Згідно з точкою зору М. Шибатані, для реалізації каузативної ситуації необхідне дотримання двох умов:

1) подія, яка каузується, може відбуватися тільки після каузувальної;

2) каузувальна подія та подія, яка каузується, є взаємозалежними (Shibatani, 1976, р. 239-240)

При маніпулятивній каузації каузувальна дія відбувається за допомогою фізичної сили (пор.: англ. *to cut away, to throw, to push*; укр. *відрізати, кидати, тягнути* тощо).

Екзистенційні дієслова виражають судження про існування або присутність когось або чогось. Оскільки функціонально-семантична категорія екзистенційності є приналежністю рівня мовного змісту, вона характеризується унікальними, властивими лише певній мові особливостями, зумовленими специфікою мовних засобів вираження, узагальнені значення яких висвітлюються в семантичних функціях, що входять в її склад (Павлова, 2009, с. 9-17).

Заперечення є однією з найважливіших категорій мови, яка присутня на різних мовних рівнях, втілюючись в різних формах і засобах. Визначення заперечення як прагматичної категорії зумовлене його універсальною здатністю задовольняти комунікативну потребу реалізації таких мовних актів, як відмова, відхилення, протест, незгода тощо. До засобів вираження заперечення належать експліцитні та імпліцитні засоби.

3. Базові семантичні типи. У пропонованій роботі детально розглянуто контактний тип каузації із застосуванням інструменту на прикладі КЕД. Через те, що контактна каузація має характер взаємодії і передбачає контакт між X та Y, дієслова цього типу мають низку особливостей:

1) усі дієслова контактного каузатива містять сему застосування сили, адже фізичний контакт між каузатором і об'єктом може відбуватися лише за умови залучення фізичних засобів впливу на Y для припинення його існування;

2) контактна каузація також передбачає використання інструмента: інструмента-артефакту.

Таким чином, семантику дієслів даного типу можна представити так: «X дією v_1 каузує Y (не)існувати, вступаючи з Y у фізичний контакт та застосовуючи інструмент».

Варто зазначити, що система досліджуваних КЕД з інструментальною семою (застосування інструмента для каузації припинення існування, яка передбачає безпосередній фізичний контакт каузатора із суб'єктом) в англійській та українській мовах характеризується обмеженою розгалуженістю (англ. 78 КЕД, укр. 33 КЕД). У цій роботі інструментом вважаються «конкретні предмети,

призначені для цілеспрямованої дії, впливу на об'єкт». За семантикою залучуваного до каузації конкретного інструмента серед контактних КЕД можна виділити підгрупу із семантикою використання інструментів-артефактів, наприклад, англ. *to guillotine* «to kill somebody by cutting off their head with a guillotine» ‘вбити когось, відрізаши голову гільйотиною’, *to run through* «to kill with a sword» ‘вбити мечем’, укр. *колесувати* «піддавати дуже жорсткій смертній карі, ламаючи кістки на спеціально обладнаному колесі, що крутиться», *застрелювати* «убивати кого- небудь з вогнепальної зброї, стрілою з лука» та повсякденних об'єктів та частин тіла, наприклад, англ. *to scour* «to remove dirt from something by rubbing it hard with rough material» ‘вичистити від бруду грубим матеріалом’, *to brush* «to remove something from a surface with a brush or with your hand» ‘видалити щось с поверхні щіткою або рукою’, укр. *розтонтувати* «топчучи ногами, роздавлювати, знищувати».

Говорячи про лексеми із залученням конкретного предмету також можна навести приклад лексеми в англійській мові із семантикою залучення до каузації пили *to saw off* «to remove something by cutting it off with a saw» ‘видалити щось, відрізаючи пилюкою’), де прослідковується зв'язок із основою відповідного іменника на позначення інструмента каузації припинення екзистенції *a saw* ‘пилка’. В українській мові КЕД з залученням інструменту пилка представлені одиницями, утвореними від дієслова *пиляти*, утворюючи похідні префіксально-суфіксальних КЕД *обпилювати*, *спилювати* тощо. У даному прикладі зв'язок між дією та інструментом дії виражаються явно, адже в українській мові представлено іменник із відповідною інструментальною семантикою.

4. Висновки.

4.1. Одиниці дослідження репрезентують похідну складну категорію мови, яка комбінує у своїй семантичній структурі три фундаментальні універсальні категорії мови: каузативність, екзистенційність та заперечення, а також характеризуються спільною формулою тлумачення «Х дією v_1 каузує Y (не)існувати, вступаючи з Y у фізичний контакт та застосовуючи інструмент».

4.2. За семантикою каузативного компонента значення аналізованих КЕД емпіричний корпус дослідження демонструє, що лексеми англійської мови є більш продуктивними, демонструють більшу варіативність семантики в межах аналізованої групи щодо залучуваного інструмента-артефакту, а лексеми української мови характеризуються певною подібністю словотвірної структури й утворюються від дієслівних основ за допомогою префіксів та суфіксів.

4.3. Перспектива подальшого дослідження полягає у більш детальному аналізі семантики виділених типів та проведенні словотвірного, стилістичного та дистрибутивного аналізу емпіричного корпусу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Залужна, О. О. (2019) Лексико-стилістичні та структурно-синтаксичні особливості привативних дієслів в англійській та українській мовах : монографія (Типологічні, зіставні, діахронічні дослідження). Вінниця : ТОВ «ТВОРИ».

DOI: <http://dx.doi.org/10.31558/mono/2019.978-966-949-161-9>

2. Павлова, Е. Б. (2009) Структура функционально-семантической категории экзистенциальности в английском языке (пространственный и фазовый аспекты). Вестник Московского государственного лингвистического университета.

3. Shibatani M. (1976) Causativization. N.Y., San Francisco, London : Academic Press.

*Lozynska Liudmyla, Ferree Alina
Vinnysia*

COMBINING METHODOLOGY AND TECHNOLOGY IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

The methodology of teaching English is a constantly developing area of pedagogy that can no longer exist without the use of computer and Internet technologies. The use of such technologies in teaching a foreign language has been an effective means of achieving high-quality results.

Computer and Internet learning does not solve all the problems and new technologies cannot completely replace traditional teaching methods. However, the use of at least fragments in the learning process significantly increases the effectiveness of it.

Philip Shawcross argues that they have had a profound effect on the theory and practice of language teaching even being still only very partially implemented. The advantages of using computer and Internet technologies are the following:

- making technology an indissociable component in the learning process;
- making a wider range of linguistic skill-forming activities available;
- integrating these activities into a single experience;
- providing access to an unprecedented range of authentic materials;